

Goeie Mie

Biografie van een seriemoordenares

Stefan Glasbergen

Primavera Pers, Leiden 2019

Inhoud

- Proloog**
De erfenis van Goeie Mie 7
Vroege berichtgeving 10
Andere publicaties over Mie 12
Moderne geschiedschrijving over Mie 14
Waarom nog een boek? 16
- 1 Het Leiden van Mie**
Een stad in beweging 19
Modernisering en stilstand 21
Leven onder de rook van de fabrieken 23
- 2 Als je voor een dubbeltje geboren bent**
De jeugd van Mie 27
Een eigen gezin 32
Nieuwe rampspoed 36
Nog meer kindersterfte 41
Armoede 42
- 3 De naam Goeie Mie**
Was Goeie Mie goed? 45
Van de armen begraven worden 47
Hoe goed vonden tijdgenoten Mie? 50
De bijnaam 'Goeie Mie' 50
- 4 De Leidse Gifmengster in actie**
De eerste slachtoffers 53
'Vader is zo naar, hij spuwt maar' 55
Susanna Elisabeth de Haas 56
Operment 57
'In de steeg zie ik den soldaat' 58
De familie Fuchs 61
Het laatste dodelijke slachtoffer van 1882 63
Om het geld? 64
- 5 Moord op bloedverwanten en burens**
De familie Lepelaar 65
Beter een goede buur dan een verre vriend? 66
De zusjes Aben 67
Twee vergiftigingspogingen in twee dagen 69
Dokter Rutgers van der Loeff 70
- 6 Het lot van de familie Frankhuizen**
Het eindspel 73
Een eerste poging tot omkoping 75
De eerste verhoren 76
Op de snijtafel 78
De Leidse Bismarck 80
Een tweede poging tot omkoping 82
Hendrik Frankhuizen 82

© Stefan Glasbergen, 2019

ISBN 978-90-5997-302-2

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Afbeelding omslag: Politiefoto van Maria Catharina Swanenburg ('Goeie Mie'), verblijfplaats onbekend; fotograaf auteursfoto: Mees ten Hooven

Ontwerp omslag en binnenwerk: Primavera Pers

Druk: Wilco Printing & Binding

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van de gemeente Leiden.

7 Het onderzoek

- In een Leidse cel 85
- Meer bekentenissen van Mie 86
- Een laatste vergiftigingspoging 88
- Andere verhoren 89
- De fondsbodes 90
- Wat hield Mie er aan over? 91
- Drogisten 92
- Graven naar lijken 94
- De laatste stappen ter voorbereiding van het proces 96
- Een medisch rapport 97

8 Het aantal slachtoffers

- De moorden die Mie niet pleegde 99
- Beeldvorming 101
- De moorden die Mie (waarschijnlijk) wel pleegde 102
- De aantallen van Vaillant nader bekeken 103
- Johannes van der Linden 104

9 Het proces

- De eerste zittingsdag 107
- De Stuers 107
- De aanvang van het proces 109
- Suzanna Aben en het gezin Frankhuizen 111
- De tweede procesdag 111
- De advocaat van Mie 113
- Uitspraak 114

10 Motieven

- Verdienmodel 117
- Sociaaleconomische omstandigheden 118
- Andere externe factoren 119
- De medische zorg 121
- De zielstoestand van Mie 122

11 Mie na het proces

- 's-Hertogenbosch 125
- Gorinchem 126
- De rekestes 129
- Mythevorming 133
- De erfenis van Goeie Mie 137

Dankwoord 139

Bijlagen

- 1 Chronologie slachtoffers van Goeie Mie 140
- 2 Stamboom van Maria Catharina Swanenburg 144
- 3 Stamboom van Johannes van der Linden 145
- 4 Liedtekst van 'Vreeselijk verhaal van den dertienvoudigen moord, gepleegd op onschuldigen, door eene Ontaarde Vrouw. Voorgevallen te Leiden' 146

- Noten 148
- Verantwoording illustraties 154
- Bibliografie 155
- Personenregister 157

- 1 Gedenksteen in de nieuwbouw aan de Oostdwardsgracht, op de plaats waar tot eind jaren '80 het geboortehuis van Goeie Mie stond. De steen werd in 1986 op initiatief van de werkgroep vrouwengeschiedenis van de Universiteit Leiden aangeboden aan de gemeente; in 1991 werd de steen ingemetseld.
- 2 De Oostdwardsgracht.

Proloog

De erfenis van Goeie Mie

Er zijn in Leiden nog maar weinig tastbare herinneringen aan de hoofdpersoon van dit verhaal. Aan de Oostdwarsgracht, waar ooit haar geboortehuis stond, is een blauwe ingemetselde tegel te vinden. ‘Hier werd geboren Maria C. Swanenburg bekend als – GOEIE MIE – op 9 september 1839’ staat erop te lezen (afb. 1). Alleen haar naam en geboortedatum dus, niets over haar daden. Het lijkt bijna alsof haar geest probeert om de herinnering aan wat ze gedaan heeft uit te wissen. De bijnaam Goeie Mie is een waardevolle toevoeging. Vrijwel niemand kent Maria Catharina Swanenburg, maar iedere Leidenaar kent Goeie Mie en weet dat ze in de laatste decennia van de negentiende eeuw tientallen buurtgenoten vergiftigde met arsenicum, van wie er 23 overleden. In een aantal gevallen had Mie begrafenisverzekeringen afgesloten op de mensen die ze vermoordde. Het incasseren van de verzekeringsuitkeringen wordt dan ook als een belangrijk motief voor haar daden gezien. Als je een Leidenaar op straat vraagt naar de bekendste in Leiden geboren vrouw is de kans groot dat de naam Goeie Mie genoemd wordt. Al moeten we de concurrentie van de, eveneens in Leiden geboren, Zangeres zonder Naam niet onderschatten – curieus genoeg ook een bekende Leidse vrouw van wie maar weinig mensen de echte naam kennen.

De naam Swanenburg is een herkomstnaam. Er zijn plaatsen in de Haarlemmermeer in de provincie Noord-Holland en bij Kapelle in de provincie Zeeland die zo heten, maar er zijn ook andere locaties met de naam Zwanenburg bekend, zoals een boerderij Swanenburgh bij Lisse en een gelijknamig huis bij De Zijpe. In dat geval refereert de naam aan een voorvader die woonde op een boerderij met die naam.¹ Er leven al eeuwen mensen met de naam Swanenburg in Leiden. Een van de bekendste dragers van deze naam is de kunstschilder Isaac Claesz. van Swanenburg (1537-1614). Hem kennen we onder andere als de schilder van de beroemde serie schilderijen over de Leidse lakenindustrie, te zien in de Lakenhal. Ook was hij meerdere malen schepen en burgemeester van deze stad. Zijn zonen Jacob (1571-1638) en Claes (1572-1652) traden in zijn voetsporen en waren ook kunstschilder. Jacob kennen we als de eerste leermeester van Rembrandt. Deze beroemde Van Swanenburgs zijn echter geen verwanten van Mie.

Leiden heeft een wat treurige staat van dienst als het aankomt op het behouden van geboortehuizen van haar bekendste zonen en dochters. Zelfs het huis waar Rembrandt ooit het licht zag, is gesloopt. Er zijn nog wel pogingen ondernomen om het geboortehuis van Mie van de sloophamer te redden en er een klein museum over haar geschiedenis in te richten (afb. 3). Het mocht niet baten, het huis

GEEN SLOOP VAN LEIDSE HISTORIE

"Goeie Mie" is de meest bekende **Leidse** vrouw.
Haar wieg stond op de **hoek** Langegracht/Oostdwaarsgracht.
Sloop **dit** stukje geschiedenis **niet**.

Correspondentie: Postbus 2187, 2301 CD Leiden

3 Linkerpagina: Affiche van de Stichting 'Het behouden Huis' die zich in de periode 1986/'87 inzette voor behoud van het geboortehuis van Goeie Mie. Vanuit deze stichting zetten met name Leo Meijer (hoofd directie stadsvernieuwing gemeente Leiden) en Greetje Barends zich in voor behoud van het huis.

4 Het geboortehuis van Goeie Mie in ca. 1975. Foto Ingrid Moerman.

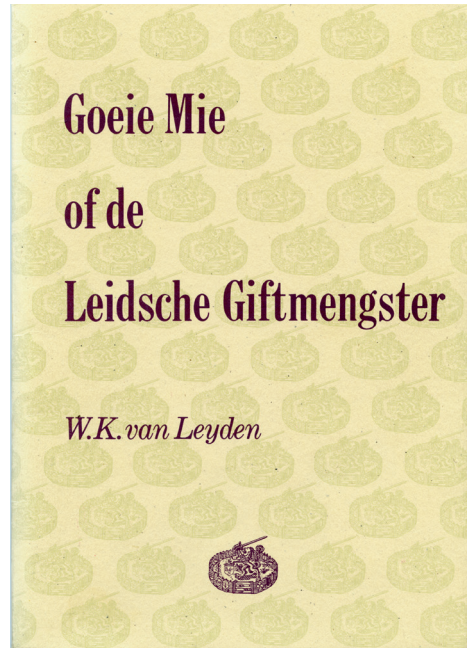
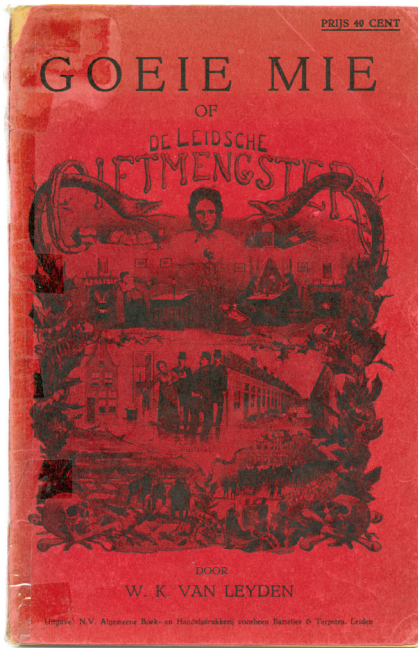
werd in 1989 gesloopt om plaats te maken voor een appartementencomplex. Dat is eeuwig zonde: de geschiedenis van Mie gaat niet alleen over de misdaden van een van de grootste seriemoordenaars uit de Nederlandse geschiedenis. Haar verhaal is nauw verweven met de positie van arbeiders(vrouwen) in de tweede helft van de negentiende eeuw. Zoals Rembrandt op een bepaalde manier gebruikt kan worden als een venster op de Gouden Eeuw, zo vertelt de geschiedenis van Mie ons van alles over de omstandigheden waarin arbeiders leefden ten tijde van de industriële revolutie en de positie van vrouwen in die tijd. Wie de sporen van Mie door de stad volgt, zal merken dat het met andere plaatsen die een prominente rol speelden in haar leven niet veel beter is afgelopen. Het huis aan de Gortestraat waar ze woonde, werd zodanig gerenoveerd dat eigenlijk alleen de gevel nog origineel is. De Singelstraat, waar ze eveneens een tijdje woonde, veel van haar moorden pleegde en

uiteindelijk gearresteerd zou worden, is helemaal verdwenen. De drogisten waar ze haar gif kocht zijn er niet meer en de protestantse begraafplaats bij de voormalige Herenpoort, waar veel van haar slachtoffers werden begraven, is geruimd. De andere begraafplaats waar slachtoffers zijn terechtgekomen – de katholieke begraafplaats De Zijlpoort – is er nog wel, maar de graven van Mie's slachtoffers zijn er al lang geleden verdwenen. Er zijn plannen geweest om een brug naar Mie te vernoemen, maar dat is uiteindelijk niet gebeurd. Er is geen straat naar haar vernoemd en een geplande speelfilm over haar leven kwam door geldgebrek nooit uit. Het graf van Mie is er nog wel. Ze overleed in de vrouwengevangenis van Gorinchem en werd op de katholieke begraafplaats van die stad begraven. Er is nooit een steen op het graf geplaatst, maar het is ook niet geruimd. Het is een karige oogst voor degene die misschien wel de bekendste vrouw uit de Leidse geschiedenis genoemd mag worden.

Vroege berichtgeving

Vanaf het moment dat de misdaden van Mie in december in 1883 aan het licht kwamen, is er wel veel over Mie gepubliceerd. In de periode die volgde op haar arrestatie verschenen er in de nationale en internationale kranten vrijwel dagelijks berichten die met haar strafzaak te maken hadden. Vlak voor haar proces in 1885 bracht W. Koolhaalder de uitgave *Proces van de Leidsche Giftmengster Maria Catharina Swanenburg, huisvrouw van Johannes van der Linden, als beschuldigd van vergiftiging 1881-1885* op de markt. Dit kan gezien worden als de eerste commerciële, in boekvorm uitgebrachte, publicatie over Mie. Het boek bestaat uit twee delen. De eerste helft is een letterlijke weergave van de akte van beschuldiging, zoals die door de officier van justitie in aanloop naar het proces was opgesteld. De tweede helft bestaat uit een verslag van de verschillende procesdagen. Beide stukken werden overigens ook volledig afgedrukt in de dagbladen. Ze vormen een enorm belangrijke bron. Mie zou uiteindelijk veroordeeld worden voor drie vergiftigingszaken, waarbij vier mensen om het leven werden gebracht. Koolhaalder's boek beschrijft minutieus welke bewijzen er waren en hoe de rechters uiteindelijk tot hun veroordeling kwamen.

Professor Teunis Zaaijer was als hoogleraar anatomie betrokken geweest bij de strafzaak tegen Mie. Hij had, met hulp van enkele collega's, zestien lichamen ontleed met als doel om vast te stellen of er sprake was van vergiftiging. In 1885, kort na de veroordeling van Mie, kwam hij met een wetenschappelijke publicatie waarin hij een antwoord probeerde te vinden op de vraag of arsenicumvergiftiging ervoor zou kunnen zorgen dat lijken mummificeren. Hij maakte hiervoor gebruik van de observaties en ervaringen die hij tijdens het onderzoek naar de misdaden van Mie had opgedaan. In de publicatie, *De toestand der lijken na arsenicum-vergiftiging. Eene gerechtelijk geneeskundige studie*, is dan ook een uitgebreid en gedetailleerd overzicht opgenomen van alle (mogelijke) slachtoffers die Zaaijer heeft ontleed.

5-6 De publicatie van W.K. van Leyden uit 1936 en de heruitgave uit 1994 met verbeteringen en aanvullingen door Ingrid Moerman.

Vervolgens bleef het een aantal jaren stil rond Mie. Ze werd primair gezien als een akelige misdadigster en het zou geruime tijd duren voor er door historici serieus onderzoek naar haar levenswandel verricht werd. Illustratief hiervoor is het werk van P.J. Blok, die in 1894 werd benoemd tot hoogleraar vaderlandse geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Belangstelling voor de Leidse geschiedenis kan Blok niet ontzegd worden. Zo was hij betrokken bij de oprichting van de Vereniging Oud Leiden, een instelling die zich richt op de bevordering van de kennis van de geschiedenis van Leiden (later werd 'Historische' voor de naam geplakt). Ook schreef hij een vierdelige geschiedenis van de stad. Het laatste deel kwam in 1918 uit, een paar jaar na het overlijden van Mie, en behandelde de geschiedenis van de negentiende eeuw. In dit deel bespreekt Blok onder andere de misstanden rond begrafenisverzekeringen in die tijd. In dat kader noemt hij Mie heel kort en terloops. Nu moet gezegd worden dat hij in dit standaardwerk nauwelijks iets zegt over personen, het gaat hem meer om patronen en ontwikkelingen. Toch heeft hij het ook als redacteur van het *Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek* nagelaten om Mie hierin op te nemen. Het zou nog tot 1985 duren voor Mie hierin een vermelding kreeg.

Andere publicaties over Mie

Er kwam evenwel een stroom publicaties op gang die een wat meer populair karakter hadden. De aftrap hiervoor werd in 1936 gegeven door W.K. van Leyden met het boekje *Goeie Mie of de Leidsche Giftmengster*. Het werk van Van Leyden kent een aantal problemen. Allereerst is de naam W.K. van Leyden een pseudoniem. In een artikel in het *Leids Universiteits Blad* uit 1969 wordt gesteld dat Isidoor Moses Leman, voormalig hoofdredacteur van de *Leidse Post*, de schrijver was. Naast zijn functie bij de *Leidse Post* was Leman correspondent voor de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en tevens directeur van de uitgeverij Batteljee & Terpstra, de uitgeverij waar het boekje van 'Van Leyden' werd uitgegeven. Bovendien was hij actief lid van de Vereniging Oud Leiden en publiceerde hij veel artikelen over Leidse onderwerpen. Volgens Goeie Mie-kenner Ingrid Moerman verklaart dit echter niet waarom hij voor zijn pseudoniem de initialen W.K. zou hebben gebruikt. Zij sprak daarom in 1994 het vermoeden uit dat we met een andere auteur te maken hebben. De firma Batteljee & Terpstra had nog een tweede directeur, de heer W.K. Batteljee. Diens zoon had dezelfde initialen als zijn vader en was journalist. Volgens Moerman was deze laatste de schrijver van het boekje. Wie het daadwerkelijk is geweest, is nog steeds een raadsel. Stevig bewijs dat in het voordeel van Leman of Batteljee spreekt ontbreekt. Misschien hebben ze het zelfs wel samen geschreven.

Het schrijven onder een pseudoniem is vanuit wetenschappelijk oogpunt hoe dan ook problematisch: het heeft discussie over de inhoud van dit boek tijdens het leven van de auteur(s) onmogelijk gemaakt. Anderzijds is het aannemen van een pseudoniem in deze context misschien ook wel begrijpelijk. Er zat twintig jaar tussen het overlijden van Mie en de publicatie van het boekje. Er liepen ongetwijfeld nog (nabestaanden van) slachtoffers van Mie in de stad rond. De wonden waren nog vers. Misschien was de auteur bang voor gedoe. Een ander motief kan wellicht gevonden worden in de Joodse achtergrond van Isidoor Moses Leman. Het was de tijd van het opkomend nationaalsocialisme en ook in Leiden begon de NSB zich steeds meer te roeren. Er werden vernielingen aangericht aan openbare voorzieningen, ruiten van winkels van Joden en bekende antifascisten werden ingegooid en in cafés en restaurants werden vechtpartijen uitgelokt. Het is niet ondenkbaar dat in een dergelijk klimaat een Joodse auteur, die ook nog eens verantwoordelijk was voor een uitgeverij met personeel, zijn hoofd niet te veel boven het maaiveld wilde uitsteken, en al helemaal niet in samenhang met een onderwerp dat in de stad nog zo gevoelig lag.

Een tweede probleem met het werk van W.K. van Leyden (laten we hem zo maar blijven noemen zolang we zijn identiteit niet met zekerheid kunnen vaststellen) is het ontbreken van een notenapparaat. Het is daardoor lastig om te controleren waar Van Leyden welke informatie vandaan heeft gehaald en te staven of zijn beweringen in overeenstemming zijn met wat de bronnen ons vertellen. Achterin het boek is wel een literatuurlijst opgenomen. Hieruit blijkt dat hij zich voornamelijk

gebaseerd heeft op de eerder genoemde publicatie van Koolhaalder en de berichtgeving in het *Leidsch Dagblad* in de periode 1883-1885. Dat is, gezien het materiaal dat voorhanden was, enigszins beperkt. De publicatie van professor Zaaijer uit 1885 heeft hij bijvoorbeeld niet gebruikt. Ook blijkt uit de literatuurlijst dat Van Leyden geen gebruik heeft gemaakt van allerlei andere primaire bronnen, zoals bijvoorbeeld de verhoren die door de politie zijn afgenomen of de briefwisselingen van de politie. Deze bronnen zijn in de archieven van Erfgoed Leiden en Omstreken te vinden en moeten ook in zijn tijd al beschikbaar zijn geweest. Een gevolg hiervan is dat er in zijn werk nogal wat fouten zijn geslopen. Moerman kwam daarom in 1994 met een heruitgave van het boek van Van Leyden, waarin ze een aantal van deze fouten corrigeerde. Ook in het navolgende zullen vergissingen worden rechtgezet.

Dat er fouten zitten in het werk van Van Leyden, is problematisch gebleken: ze zijn namelijk ook in latere publicaties terechtgekomen. Daarnaast heeft Van Leyden een aantal beschuldigingen aan het adres van Mie simpelweg verzonnen en beweringen gedaan die door geen enkele van zijn bronnen worden gestaafd. Ook deze mythes zijn later veelvuldig door andere schrijvers herhaald. Wat Van Leyden heeft opgeschreven, heeft dus in belangrijke mate de toon en inhoud van het debat rond Mie bepaald. Een paar voorbeelden: Mie had voor haar huwelijk drie buitenechtelijke kinderen. Van Leyden concludeerde dat dit wel moest betekenen dat Mie voor haar huwelijk een losbandig leven had geleid. Ook noemt hij twee van deze kinderen, die al op jonge leeftijd overleden, als de eerste slachtoffers van Mie. Het zijn twee beweringen waarvoor in het door Van Leyden gebruikte bronnenmateriaal geen enkel bewijs is. Aan Van Leyden danken we nog twee mythes die we tot op de dag van vandaag terugvinden in allerlei publicaties over Mie. Volgens Van Leyden was Mie schuldig aan de vergiftiging van 102 personen, waarvan er 27 zijn overleden, onder wie, aldus Van Leyden, Mie's eigen ouders. Van al deze misdaden werkt Van Leyden (net als veel auteurs na hem) maar drie zaken uit: de moorden op de zusjes Aben en de families De Hees en Frankhuizen. Dit zijn de zaken waarvoor Mie uiteindelijk veroordeeld is en waarover, zonder dat er diepgravend archiefonderzoek gedaan hoeft te worden, vrij gemakkelijk informatie te vinden is. Geldzucht was volgens Van Leyden Mie's belangrijkste motief. Hij wijst overigens ook op factoren als het gebrekkige optreden van de Leidse artsen en de misstanden binnen het verzekeringswezen, en dan vooral de mogelijkheid om op meerdere personen een verzekering af te sluiten.

In het werk van J.R.W. Sinninghe uit 1945 zien we iets vergelijkbaars. Voor zijn boek *Boeven en bezetenen* waren de publicaties van Koolhaalder en Van Leyden de belangrijkste bronnen en hij zet er de door Van Leyden gecreëerde mythes nog wat aan. Zo schreef hij over de vermeende seksuele losbandigheid van Mie:

Ze had vrienden waaraan ze zich gaf; haar lichaam was haar enig bezit, het enige wat zij weg kon schenken en toch behouden. [...] Waren het vrienden van een avond, van een maand, van langere tijd? Gaf zij zich in vlammende vreugde, of was de liefdesdaad een woordeloos, hartstochtelijk geven en bezitten, een strijd, meer dan een spel? Zij, die het konden weten, hebben gezwegen. Wellicht waren er notabelen, wien jaren later het koude zweet uitbrak, toen zij lazen dat de goedgeefse vriendin uit hun studententijd identiek was met de latere gifmengster Marie van der Linden-Swanenburg.²

In publicaties uit de jaren zestig van de vorige eeuw bleef dit soort beweringen terugkomen. H. van Straten kwam in zijn boek *Voor drie stuivers arsenicum (De Leidse gifmengster 'Goeie Mie')* uit 1964 met een vrij feitelijke omschrijving van de moorden op de zusjes Aben en de families De Hees en Frankhuizen. Hij zocht de verklaringen, net als Van Leyden, vooral in de begrafenisfondsen en de matige medische controle. Hij herhaalde dat Mie schuldig was aan de moord op haar ouders en stelde dat Mie duizenden guldens aan haar moorden heeft verdiend. Ook J.M. Fuchs portretteert Mie in zijn *Arsenicum en Goeie Mie. De zaak Van der Linden-Swanenburg (1883)* als mannenverslindster. Hij benoemt het overlijden van Mie's kinderen (niet alleen de eerste twee) en voegt daaraan toe dat Mie daar misschien wel zelf achter zat.

Grofweg tot aan de jaren negentig van de vorige eeuw bleef dit patroon zich herhalen. Men greep steeds terug op het werk van Van Leyden, diens fouten werden steeds opnieuw herhaald en de door hem gecreëerde mythes namen steeds sensationelere vormen aan. Geen enkele auteur is teruggegaan naar de (volledige beschikbare) primaire bronnen om te verifiëren of de door Van Leyden gedane uitspraken wel klopten. Enerzijds is het nadrukkelijk niet zo dat Van Leyden en zijn navolgers alleen maar onzin hebben verkocht – ze hebben ook veel beweringen gedaan, die wel degelijk kloppen. Anderzijds bestond er ook een klimaat waarin ruimte was voor onnauwkeurigheden, onwaarheden en zelfs verzinsels. Dat begon in de loop van de jaren negentig te veranderen door het werk van twee historici: Ingrid Moerman en Ineke van der Sar.

Moderne geschiedschrijving over Mie

Begin jaren negentig deed Van der Sar onderzoek naar het leven van Mie. Er werd hard gewerkt aan een speelfilm over haar leven en in het kader daarvan was het nodig dat er nieuw historisch onderzoek werd gedaan. Over het leven van Mie na haar veroordeling in 1885 was bijvoorbeeld nog weinig bekend en dat terwijl Mie bijna dertig jaar in gevangenschap doorbracht. Met name over die periode kwam Van der Sar met veel nieuwe informatie. Zo bleek bijvoorbeeld dat Mie tijdens haar gevangenschap meerdere malen geprobeerd heeft om gratie te krijgen. Van der Sar putte vooral uit de archieven van de vrouwengevangenis in Gorinchem (waar Mie zat

opgesloten) en uit die van de Hoge Raad, welke allebei te vinden zijn in het Nationaal Archief te Den Haag. Ze was de eerste historicus die daar actief is gaan zoeken. Het gevonden bronnenmateriaal is gekopieerd en gebundeld en bevindt zich nu ook in het archief van Erfgoed Leiden en Omstreken. In 2009 publiceerde Van der Sar een artikel in het *Leids Jaarboekje* van de Historische Vereniging Oud Leiden, waarin ze de geschiedenis van Mie opnieuw vertelt en het verhaal aanvult met de resultaten van haar eigen onderzoek. Ze breekt in dit stuk met de door Van Leyden en zijn navolgers ingezette geschiedschrijving. Geen van deze auteurs werd door Van der Sar aangehaald als bron en een aantal van de door hen gecreëerde mythes werd ontkracht. Van der Sars werk leidde tot een genuanceerder beeld van Mie en de context waarin zij haar misdaden beging. Tekend zijn de woorden waarmee Van der Sar de conclusie van haar artikel afsloot:

7 Het omslag van de publicatie van Ingrid Moerman uit 2001. Een ongewijzigde herdruk verscheen in 2015.

Uit de bronnen komt behalve een misdadigster ook een vrouw naar voren die er na een traumatische jeugd in slaagt een respectabele plek in de maatschappij in te nemen, maar die uiteindelijk toch te weinig heeft meegekregen om onderscheid tussen goed en kwaad te maken. De sociaaleconomische omstandigheden dwingen haar niet op het verkeerde pad, maar bieden wel de gelegenheid en dan blijkt ze niet toegerust om de verleiding te weerstaan. Bovendien zijn er in de weken voor haar arrestatie aanwijzingen te vinden dat ze psychisch verward raakt en in het wilde weg opereerde. Het is niet gemakkelijk om sympathie voor haar te voelen, maar deerniswekkend is zij zeker.

Dat is een fundamenteel andere toon dan die van eerdere auteurs die over Mie publiceerden. Van der Sar stond hierin niet alleen. Ook in het werk van Ingrid Moerman is een vergelijkbare tendens te zien. Moerman was tijdens haar werkzame leven conservator van de historische afdeling van museum De Lakenhal in Leiden. In haar vrije tijd heeft ze bijzonder veel tijd geïnvesteerd in onderzoek naar Goeie Mie. Ze mag dan ook met recht een autoriteit op dit gebied genoemd worden. Ze was de eerste die, na de veroordeling van Mie, opnieuw de Leidse archieven in is gegaan, op zoek naar primaire bronnen die iets over het leven van Mie zouden kunnen vertellen. Decennialang hield ze zich bezig met het transcriberen van oude

verhoren en brieven die ze vond in de archieven van de Leidse politie. Langzaam maar zeker ontstond er een nieuw beeld van Mie's geschiedenis – breder, genuanceerder en bovenal nauwkeuriger.

Moerman schreef in 1985 een korte biografie van Mie die werd opgenomen in het *Biografisch woordenboek van Nederland*. In 1986 verscheen haar artikel *Het Leiden van Goeie Mie* in de bundel *Leidse facetten*. In 1994 kwam de eerder genoemde heruitgave van het boek van Van Leyden uit, waarin ze met annotaties verbeteringen aanbracht. In 2001 verscheen van haar hand het boek *Gif als goede gave. Maria Catharina van der Linden-Swanenburg, Goeie Mie (1839-1915)*. Hierin beschreef ze vooral de geschiedenis van Mie vanaf het moment van haar arrestatie tot aan haar overlijden. Sindsdien is er vrijwel geen publicatie meer verschenen waarin Moerman niet geciteerd is. Ook gaf ze diverse interviews en lezingen over dit onderwerp, waardoor het verhaal van Mie ook buiten Leiden op steeds meer bekendheid kan rekenen. Zo werd er in 2013 een korte biografie van Mie opgenomen in het boek *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* dat onder redactie van Els Kloek tot stand kwam.

Waarom nog een boek?

Men zou zich kunnen afvragen waarom er behoefte zou zijn aan nog een boek over Goeie Mie. Een eerste argument dat hiervoor spreekt, kan gevonden worden in het feit dat er de laatste jaren nieuwe bronnen zijn opgedoken. Een goed voorbeeld hiervan zijn de handgeschreven verslagen van professor Alexander van der Burg. Hij werd tijdens het vooronderzoek naar de misdaden van Mie door justitie aangesteld om wetenschappelijk aan te tonen dat haar slachtoffers arsenicum in hun lichaam hadden en dat ze daaraan waren overleden. Hij schreef elke stap in zijn onderzoek nauwkeurig op, zodat de rechters zijn conclusies zouden begrijpen en accepteren. Van deze aantekeningen werd lang aangenomen dat ze verloren waren gegaan, maar ze doken in 2017 weer op. Een ontdekking als deze geeft enorm veel nieuwe informatie en kan het bestaande beeld aanzienlijk veranderen.

Een tweede argument is te vinden in het feit dat in alle publicaties die er tot op heden over Mie verschenen zijn, het verhaal slechts ten dele wordt verteld. Veel auteurs beginnen hun relaas met de moord op het gezin Frankhuizen in 1883. Dat was het moment waarop de misdaden van Mie aan het licht kwamen. Vervolgens bespreekt men het vooronderzoek en het proces. Vaak worden dan nog twee andere zaken aangehaald die in het proces een rol speelden: de moord op Suzanna Aben en Arend de Hees. Aan andere slachtoffers wordt nauwelijks aandacht geschonken. Dat is jammer, want om een idee te krijgen van wat Mie precies heeft aangericht, is het nodig om over *alle* vergiftigingspogingen iets te weten. Ook varieert de mate waarin er aandacht besteed wordt aan zaken als Mie's jeugd of gevangenisjaren. Met andere woorden: de geschiedschrijving over Mie is tot nu toe erg gefragmenteerd geweest en het is daarom zinvol om alle informatie in één publicatie te bundelen.

Ten slotte is er in eerdere publicaties slechts in beperkte mate aandacht geweest voor de omstandigheden waarin Mie leefde. Dat is opvallend. Mensen zijn per definitie kinderen van hun tijd. Om iets te kunnen begrijpen van de persoon Mie en hoe ze tot haar misdaden kwam, zullen we dus ook iets moeten weten over de stad waarin ze leefde en haar sociaaleconomische achtergrond. In dit boek zal daarom geprobeerd worden om eerst dat grotere beeld te schetsen en vervolgens zullen we onze blik richten op Mie zelf.